

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

Az előfizetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések szintén a szerkesztőhöz intézendők.

Válasz

„Referens“ úrnak, e becses lapok f. évi 8. sz.-ban hozzám intézett „nyilt levelére“.

Kedves atyámfia s testvérem az Urban!

Örömmel és köszönettel vettem tudomásul hozzám intézett „nyilt leveledből“, hogy őszintén érdeklődöl a körleveleimben sürgetett egyházi ügyek s egyházi teendők iránt. Örömmel és köszönettel vettem, hogy felszólalásaim, körleveleimben nyilvánított, sürgetett vágyaim, óhajaim teendőinkre nézve, legalább a Te minden szép, jó, igaz és nemes iránt fogékony lelkedben viszhangra találtak; sőt mint jelentésedből bárki is meggyőződhetik, gyülekezetekben már gyümölcsöket is termettek. Ha már benne vagyok, megnyugtatósodra kijelentem itt nyilvánosan is, hogy ha nem jelentés alakjában is; de azért van tudomásom róla, hogy hála érte Istennek és dicséret a buzgólkodó lelkészek és tanítóknak, más, több egyházainkban, gyülekezeteinkben is megindult a munka.

Megnyugvással vettem azon figyelmeztetésedet is, hogy a körleveleimben sürgetett teendőkről, a munka megkezdése és folytatásáról, az eredményről, a sikerről jelentést kellene kérnem. Igazad van.

Hiszen, ha az esperes jelentést tartozik tenni az e. megyének, a püspök az e. kerületnek, az e. megye, illetőleg az e. kerület szellemi, valláserkölcsei és anyagi stb. állapotáról, miért ne tehetne ilyen jelentést minden egyes lelkész, a maga gyülekezetéből az esperesének?! hiszen az esperes csak ezekből alkothat tiszta képet magának s tehet alapos és kimerítő jelentést az e. kerület fejének a püspöknek. Ezek igen világos igazságok. Én nem térek ki a kérdés, illetve javaslatod elől azzal sem, hogy az e. m. tanácsbírák, mint látogatók összeszedik ezen

adatokat s megteszik e tekintetben a jelentést; mert a látogatók jelentése más és sokféle tárgyakra, orvosolandó hiányokra, bajokra, tárgyalandó ügyekre is irányul stb. annyira, hogy a látogatásnál, a látogatók eljárásának szabályozása és irányítása kerül is alapos változtatásokra, reformokra van szükség egyházi életünkben, épen a megváltozott viszonyok hatalmánál és sürgetésénél fogva. No de erről, ha az Isten éltet, máskor s másutt! hanem én törekedni fogok erre is!

Most maradjunk csak a Te javaslatodnál, az egyes gyülekezetek lelkészeinek a jelentésénél! Mint a fentebbiekből már kivehetted, én javaslatodat helyeslem, pártolom és azt magamévá teszem. Sőt kiegészítem azzal, hogy ilyen jelentést kérni kell és tenni kell más e. megyékben is, mindenik gyülekezetből a lelkészeknek. De a Te jelentésedet még egy pár ponttal meg is toldatnám; ugyanis: a szegény gyermekek felruházásáról gondoskodtatok; de a gyülekezet szegényeiről, elhagyatott, nyomorult tagjairól, mint a milyenek minden egyházakban vannak, adatot jelentésedben nem látok; ezután arról sem, a mit én, mint kálvinista lelkipásztor, a legelső helyre teszek, az Isten igéjének hirdetéséről. A templomtató rendbenléte említették; de az nem, hogy a hívek gyakorolják-e rendszeren a templomot: Ünnepek: vasárnap- és hétköznapokon s a templomban vasár- és hétköznapokon tartatnak-e bibliamagyarázatok? Mert én szavahihető emberektől arról értesülök, nem a Te gyülekezeted köréből, hanem e. megyénk más egyházaiból és más e. megyék gyülekezeteinek életéből is, hogy vannak egyházak, egész vidékek, a hol csak vasárnap reggel tartatik istenitisztelet. S többé egész héten semmi, még csak nem is harangoznak. Csoda-é aztán, ha ilyen helyeken az álapostolok, a nazarénus próféták,

a baptista-prédikátorok fellépnek s a sekták: a nazarénusok, baptisták, majd a szocialisták stb. előállván, buzgó hívókra, számos hallgatókra találnak?! Azért édes atyámfia! én arról is jelentést kérnék, hogy: megtartatnak-é rendszeren az ünnepi, vasárnapi, hétköznapi isteniszteletek és magyarázzák-é lelkésztestvéreink szorgalmasan, buzgóan a szt. írást, az evangyeliomot? Mert hát igen szép, hasznos és üdvös dolgok azok az estvéli bibliamagyarázatok is; de azért hallottam már én erről, falusi kálvinista embertől ilyen megjegyzést is: a mi papunk (t. i. az ev. ref. lelkész) esteli miséket tartogat mostanában... Azért keresem és sürgetem én a bibliamagyarázatot a templomokban, a rendes vasárnapi s hétköznapi isteniszteleti órákon is.

Azután én jelentést kívánnék arról is, hogy: jár-é valamelyik egyházi lap a lelkészhez, a gyülekezetbe?! Ezt talán nem is szükséges okadatolni se; hiszen ezek a lapok vezetik a hivatalos egyház mellett, az egyházi életet. Nemcsak vezetik, hanem irányítják is. Esméket vetnek fel, irányozzák közölnek; elvi harczokat folytatnak a teendők felől; az idők jeleiről; az új viszonyokról s az ezekhez való alkalmazkodásról. S a ki ilyen tartalmú lapokat nem olvas, hogyan alkalmazkodhatik az azokhoz az új viszonyokhoz, melyeket nem ösmer, vagy a melyekről csak hírből, hallomásból tud valamit vagy legfeljebb a körlevelekből? mikor aztán — Isten bocsá! — vak vezet a világtalant... és a só megízetlenül! Megint más és épen nem ide tartozó kérdés most, hogy: van-é miből járni annak a szegény lelkésztestvérnek a lapot? Vagy mi módon kellene hozzá juttatni? Ez nem ide; hanem a lelkészi értekezlet körébe tartozik.

Lehet és van is még több tárgy is, a miről jelentést kellene kérni. Azonban: miután az ilyen jelentéseket sem az egyházi törvény, sem az e. m. szabályok, sem e. m. végzések, határozatok nem követelik, nem rendelik, én jónak látnám ezt az ügyet és ennek minden részletét a lelkészi vagy egyházi értekezleten előbb megbeszélni; onnan jól meg hányva-vetve és alaposan előkészítve vinni az e. megyére, esetleg a kerületre; vagy talán előbb a kerületi értekezletre. Bizonyára ez a helyes módja annak, hogy az egyes gyülekezeteket s azok vezetőit, őrállóit munkára, tevékenységre serkentsük s az egyházi élet vezetőit, az új viszonyokhoz képest sarkaljuk a munkára és fejlődésre. Arra kérlek tehát, hogy javaslatodat terjeszd be mindenek előtt egyházi értekezletünk elé. Ha Isten éltet ott majd bővebben is megbeszéljük!

Arra nézve pedig, hogy én az efféle új viszonyokhoz való alkalmazkodást, nemcsak

körlevelemben sürgettem; hanem már esperesi székfoglaló beszédemben s méginkább az egyházi értekezlet szervezkedése alkalmával is, idezárom ezen értekezletet, megnyitó beszédemet, melyben visszapillantást vetve a multra s körültekintve magunk körül manapság, indokoltan sürgettem az új viszonyokhoz való alkalmazkodást. Ha a szerkesztő úr érdemesnek tartja, igazolásom gyanánt talán kiadja.* Ebből az olvasó is belátja, hogy én az új idők és viszonyok által kívánt, új irányú munkától nemcsak hogy nem idegenkedem; hanem épen én vagyok az, a ki azt sürgetem s a régi rendszer mellett való merev maradiságot üdvösnek, célravezetőnek nem tartom; de az újítást csak kálvinista egyházunk puritán eleveinek épségben tartása mellett vélem üdvösségesnek, egyházunkra nézve épületesnek.

Sokat lehetne még ezekről a dolgokról beszélni és kell is; de hát ott lesznek majd az értekezletek s lesz mód és alkalom, atyafiságosan, testvériesen, pro et contra beszélgetni, tanácskozni a teendők felől. Fő dolog, hogy mozogjunk, munkálkodjunk, haladjunk; mert a ki nem halad, a haladó idő kerekei elgázolják.

Nekem pedig édes atyámfia! bocsáss meg, hogy késlekedtem e válaszszal. Jól tudod, hogy nekem mostanában nagyon elég irni s tenni valóm s bármint óhajtozzam is utánna, nincsen reá időm, hogy az ily lélekemelő tárgyak fejtegetésével foglalkozzam. Érdeklődésedet pedig, ha Isten még reá segít, hogy efféle közérdekű dolgokban körlevelet írhatok, jövőre is kikérve maradtam N.-Kállón, 1897. február 25.

szolgatársad testvéred az Urban:

Görömbei Péter,

felső-szabolcsi esperes.

Nt. Gergely Károly úr indítványához.

A mindennapi élet száz és száz alakban tárja elénk a bajokat, melyekkel magyar vallásfelekezetünknek meg kell küzdenie, az óriási nehézségeket, melyeknek legyőzése nem csak felekezeti, de nemzeti kötelességünk, a teendők sokaságát, melyek elodázhatatlanul tornyosulnak elénk; ref. lelkészeink nagy száma a nyomoruság keserű kenyerét eszi, a magyar hazafiság e hú őrállói közül sokan a martírság napjait lélik; egyházaink jó része — az állam helyett végzett feladatok teljesítésében kimerülve — az elpusztulás veszélye előtt áll, igen jól látjuk a közeli jövőt, mikor lelkészi állásainkra, e nemzeti missio teljesítésére nem találunk férfiakat, nem lévén képesek nekik a tisztességes megélhetés lehetőségét biztosítani; ismert dolog a már ma meglevő néptanítói hiány, holott igen jól tudjuk — bizonyosan tudja az állam-kormány is — hogy még mindig nagy az oly egyházaink száma, hol

* Sajnálattalunkra térszűke miatt le kellett mondanunk az érdekes és tanulságos körlevél egyidejű közléséről; de legközelebb sort kerítünk reá.
Szerá.

új iskolát kellene emelni, újabb és újabb tanítói állást szervezni; e bajok ellen az állam részéről eddig tapasztalt jó akarat oly kis arányú, mi kellő orvoslást nem adhat s államférfiaink félnek a radicális curától, mit ha elodázni lehet is — de elkerülni teljes lehetetlen; és küzdenünk kell a mi legnagyobb ellenségünk, a minden oldalról jövő közönyösség, részvétlenség ellen.

Egyházi lapjaink híven feltárják sebeinket — de mit használ ez, ha ép e lapokat azok nem olvassák, nem is ismerik, a kiknek egyházaink fentartása szent kötelességek;* de még az egyházi lapok terén sem volt eléggé szellőztetve s ha volt, korántsem az ügy fontosságához megkívántatóan, a mi legfőbb bajunk, legégetőbb sebünk — mely talán fő oka, szülő oka, kútfeje többi bajainknak — hogy nincsenek protestáns tanítónőképezdék, így nincsenek, kik leányainkat hitbuzgó protestáns nőkké, anyákká nevelnék.

E szent ügy érdekében szólott nt. Gergely Károly ur, midőn a lapokban indítványozá: *állítsunk tanítónőképezdék!*

Felesleges munka volna e lapok igen tisztelt olvasói előtt a nőnevelés nagy horderejét bizonyítani, hisz' mindannyian jól tudják, hogy leányaink helyes nevelése minő hatású egyházi és társadalmi életünk javítására; még is, a mikor a tett indítvány pártolására székely szavamat felemelem, nem mulaszthatom el, hogy ne idézzem Kenessey Béla igen szép és igaz szavait, melyekkel helyzetünket oly híven rajzolja s a javítás szerét is élénk mutatja:**

„Egyházi életünk meglehetősen pang, szakadatlanul a közönyösséggel vagy az elvilágiasodással küzd.

Társadalmi életünknek is sok a baja.

Meglazultak a szent kötelek, melyek az embereket egybefűzték. A családi élet a maga bensőségéből sokat veszített. Az életnek tisztességes, becsületetes felfogása mind kevesebb embernél található. Nyugodt, derült, igazán evangéliumi világnézet csak is elvétve üt tanyát egyesek lelkében; a tömeget valami rettenetes hajsza úzi önző érdekek kielégítésére és kergeti őket örökös nyugtalanságba, lázas hánykódásokba, sokszor életmegvetésbe.

Igazán valódi nőkre és anyákra volna szükségünk, hogy újra megnemesedjék családi, egyházi és társadalmi életünk, hogy újra megnyerhetnénk a tisztább, a szebb életben annyira szükséges eszményeket, hogy újra megtölthetnénk fellángoló érzésekkel, ideális vágyakkal, nemes törekvésekkel. És hogy az életre magunkkal vihetnénk szent talizmánként a valódi anyáknak áldásával, azok *élete példáját*. Azután mellénk állana éltünk védő angyalaként az *igazi feleség*; kinek szíverén keresztül hallanánk mindig azt az égi szót, mely az élet fáradsalmi között, a mindennapi élet zajában oly gyakran elnémul.“

Egyházkerületünk s egyházmegyénk némelyike átérzi a nőnevelés nagy fontosságát s a rendeltetéshez álló erőkhöz mérten — tettek annak emeléséért, nem rajtuk mult, hogy nem tehettek többet — de a mit végeztek, mind nem adja meg az óhajtott sikert mind addig, míg a tett indítványt elfogadva, tanítónőképezdék nem állítunk fel.

Minő irányt követ, minő visszaesést leányaink nevelése, híven élénk tárja Gergely Károly ur az

* Szomorú igazság, a minék hátránya lépten-nyomon érezhető. Szerkesztő.

** Kenessey: A biblia hú alakjai. Előszó.

apácák általi zárdai nevelés leírásával s ezt olvasva valóban elszomorító, hogy magyar ember — és sokszor a kényszer folytán — protestáns szüle is, legfőképpen b kincsét, gyermekének szívét, lelkét ily szellem uralma alá vetni nem irtózik.

Nem felekezeti gyűlölet és elfogultság mondatja velem, de magyar nemzetiségem forró szeretete, a mikor kérdezem, hogy a kiben fajához önzetlen ragaszkodása megvan s magyar szülő létére akarja, hogy gyermeke magyar legyen, miképen hiheti, hogy akaratával czélt érjen, hogyan várhatja, hogy az istentudja melyik világrészből ide plántált Jettmár, Kresnyák, Lobodák, Kondutskák „magyar nőt“ nevelhessenek s hazaszeretetet legyenek képesek oltani, csepegtetni az ártatlan gyermeki kebelbe, ők, kiknek hazájok nincs, — kik előtt e szent fogalom: haza, — egy szó: kincs. És nem lehetetlenség-e az, hogy *hű nőt*, valódi „édes anyát“ nevelhessen az, kinek a női s az anyai édes kötelességeket ismerni tiltott dolog?

S fájdalom, a baj — több, nemzet elleni bűn — terjed tovább-tovább, terjed Szatmáron s terjedni fog Debreczenben is, ha ennek gátat nem vethetünk. Nézzük a kérdés egy másik oldalát! Hány száza megy családaink száma, hol külföldi nők oktatják leányainkat s a családfők — mert nem találnak elegendő és alkalmas protestáns tanító- és nevelőnőt — száz ezreket adnak ki, külföldnek; míg saját vérünk, saját leányaink — kik mindama ismereteket birhatnák és fogják birni, ha tanítónő-képezdék lesznek — szegénységgel s a megélhetés nehézségeivel küzdenek.

Nem csak felekezeti, nem csupán nemzetiségi, de igen fontos nemzetgazdászati érdek is az, mely követeli Gergely Károly ur indítványának sürgős kivitelét.

Kivihető-e az indítvány? Kérdezi ő — és felel a kérdésre: igen — csak akarnunk kell!

Vele együtt én is sietek nyilvánítani: igen! csak akarjuk!

Ref. egyházunk a legközelebbi időszakban fontos, nagy alkotásokkal mutatá meg üdvös tevékenységét — ott van a kolozsvári theologiai facultás — láttuk a szép eredményt a debreczeni prot. egyetem érdekében, a siker követni fogja, csak a kellő erély és buzgóság ne lankadjon — ez alkotások minden protestáns kebel, kell hogy örömmel töltsenek el — én sem tudom ez örömet elhallgatni — de azért nem habozom kijelenteni, hogy e nagyfontosságú alkotásoknál is sokszorta fontosabb, sokszorta égetőbb szükségét képez az, hogy prot. tanítónő-képezdék állítsunk.

Bírót, ügyvédet, bankhivatalnokot, orvost, mérnököt, gazdát, iparost, kereskedőt, sőt tanárt is nevel minden állam — nevel és nevelni fog a Magyarállam is — de tanítónőket, kik nekünk protestáns anyákat neveljenek, oly édes anyákat, kik fiaikba, a bírónak, a hivatalnokba, az orvosba, a mérnökbe, a tanárba stb. az erős protestáns érzületet, buzgalmat az édes anyai tejjel együtt becsepegtessék — csak mi magunk nevelhetünk.

„Mi az oka — kérdi I. Napoleon Campan aszszonytól, — hogy a francia fiatalság oly rosszul van nevelve?“

„Anyákra volna szükség, felség!“ viszonzá a kérdező. A császár pillanatig elgondolkozott, aztán felelé: „igaz, ez egy szóban egész nevelési rendszer van.“*

* Kenessey idézett műve.

E két szóban: *állítsunk tanítónő-képezdét*, egy hatásában kimondhatatlan üdvös eredményű nevelési rendszer alapja van kimondva; ne engedjük, hogy ez pusztában elhangzott szó maradjon! Hangoztassuk azt folyton, nagyjaink és kicsinyeink között, egyházi, társadalmi életünk minden terén, minden rétegei közt: Magyar vallásfelekezetünk üdve, jövője kívánja, sűrűn követeli, hogy az íge testté váljék.

Ujfalussy Béla.

Melanchthon emlékezete.

rtá s a sárospataki ref. főiskola 1897. február hó 16-ikán tartott *Melanchthon-emlékmepén* felolvasta *Rácz Lajos* tanár.

III.

De legnagyobb jelentőségű lett Melanchthon szereplése az 1530-iki augsburgi birodalmi gyűlésen. Itt, a választó-fejedelem oldalán, ő képviselte a távollevő Luthert s az egész evang. egyházat s buzgalomban, belátásban, igazlelkűségben és békeszeretben mindenkit fölülmul; összekötő kapcsúl szolgált a különböző érdekek által elválasztott fejedelmek és szövetséges államok s a nem kevésbé megoszott hittudósok közt. A választó-fejedelem megbízásából Luther, Jónás és Bugenhagen véleménye alapján egy közös *hitvallást* készített az evang. hitről, mely az egész ker. tant rendszeresen magába foglalja s a szentírással és az őskeresztyénséggel való megegyezését kimutatta. Soha, egy munkájára se fordított annyi gondot és figyelmet; óvatosan megmérlegelte minden szó jelentőségét, hogy valamiképen sokat ne mondjon s azzal majd az evangyéliom ügyének ártson. A munka valóban kitűnően sikerült, habár szelidebb volt, mint az ellenfél gyűlölete megérdemelte s nagyon is hangsúlyozta a római egyházzal való megegyezési pontokat és mellőzte vagy enyhítette a különbözőzéseket; s bár a szöveg végleges megállapítása az evang. theologusok közös konferenciáján történt, az érdem oroszlánrésze: a tiszta, világos, módszeres előadás, a nyugodt szilárd hang, a protestantismus alapelveinek hű szemmel tartása, Melanchthont illeti. A hitvallással Luther is megvolt elégedve, habár ő, mint mondá, nem tud oly lassan lépni. A *confessio augustanat* 1530. jun. 25-én olvasták fel a birodalmi gyűlésen.

Ha az ágostai hitvallás szerkesztésével meg voltak elégedve a protestáns rendek, annál kevésbé helyeselték Melanchthon személyes fellépését a birodalmi gyűlés alatt. Hitvallása nem hogy bátorította volna, hanem ellenkezőleg inkább elcsüggedt a protestánsok, nehéz helyzete miatt, s mindenféle alkudozásokba kezdett az ellenpárttal, a melyeknél ugyan a legjobb akarat

vezérelte őt az evangyéliom ügye iránt, de se nem érezte eléggé erősen a katholicizmus és protestantismus elvi ellentétét, se nem tanúsított a védelmezett hit igazságának és jogosságának megfelelő méltóságos és szilárd magatartást.

„Mi, írja Campeggi pápai legátusnak, teljesen megegyezünk minden dogmában a római egyházzal, s készek vagyunk annak engedelmeskedni, ha az elnéz nekünk némi kevés eltérést.“ „Mi a római pápa tekintélyét és az egész egyházi alkotmányt is teljes kegyelettel tiszteljük, ha a római pápa el nem taszít minket; semmi más okból nem vagyunk Németországban oly gyűlöletesek, mint hogy a római egyház tanait a legnagyobb állhatatossággal védelmezzük“; hát ez már cseppet se vall a reformatio hívére, Luther barátjára.* Mennyire elüt ettől Luther hitereje, álláspontjának világos tudata, szilárdsága! Nem csoda, ha Melanchthon közvetítő politikájával egyik féltől se aratott köszönetet; különösen a protestánsok egészen elkeseredtek „az okos, bölcs, csüggeteg Philippus“ ellen, ki „gyermekébbé lett egy gyermeknél.“ De ő annál makacsabbul ragaszkodott a kiegyenlítés reményéhez; Luther szavai szerint fölemészté magát a béke fentartásában; a rettegett vallásháború elkerülése végett kész volt a legnagyobb áldozatokat is meghozni. Nem ismerte eléggé a római egyházat, hogy azzal más módon kiegyezni, kibékülni nem lehet, mintha csak teljesen meghajolnak előtte: de másfelől előre látta a veszélyt, melyet annak roppant hatalma a reformatiora hozhat. Lehet-e kárhoztatnunk, ha ő ennek tudatában másként járt el, mint azok, kik csak a hit lángolását érezték keblökben, kivált oly korban, midőn a két párt közt az ellentétek nem voltak még oly szabatosan körvonalozva?

Az augsburgi gyűlésről visszatérte után, Luther társaságában, ismét a régi Melanchthon lett belőle; emlékezetből és egyik barátja följegyzése alapján védíratot írt az augsburgi hitvallásnak Eck-féle czáfolata ellen. Ez az *apologia* oly kitűnően sikerült, hogy azt az evang. vallás hitvallási íratai közé iktatták; világos és tömör előadású s habár általában nyugodt és szelíd hangú, mégis az ellenírat kihívásai miatt élesebb, mint az ágostai hitvallás, s inkább theologiai tudományos jellemű.

A *nürnbergi vallásbéke* végre Melanchthonnak is időt és nyugalmat adott mindenféle

* *Fr. Bezold*: Geschichte der deutschen Reformation. Berlin, 1886. S. 619—622. A mily szigoruan ítéli meg itteni magatartását Bezold, ép' annyira igyekszik azt mentetgetni *Nisard* (Tanulmányok a renaissance és a reformatio korából. Budapest, 1875.), kiben több a buzgóság és szeretet hőse iránt, mint a képesség a német reformatio helyes felfogására és méltatására.

hasznos munkára. „A tanteremben és könyveimnél van az én nyugalom és örömem“, mondá ő. De teljes nyugalmat most sem élvezhetett; ha nem kellett is részt vennie a rendek tárgyalásaiban, a mérsékelt és engesztelékeny jellemű, tudós és ügyes beszédű, tiszta jellemű férfit mindenüvé szívesen hívták, a hol egyházat vagy iskolát kellett rendezni vagy alapítani. Még *Francia- és Angolországba* is hívták. Franciaországban I. Ferenc az újításoknak nem volt épen ellensége, de az egyház egységét mindenképen megakarta őrizni. Egy követ által Melanchthont és strassburgi Butzert Párisba hívatta. Melanchthon javaslatot küldött a királynak, melyben az evang. igazságot és a kath. egyházi reformokat egyesíteni törekedett. I. Ferenc, midőn a császárhoz való viszonya rosszabbodott, az evangélikusok sürgetéseinek engedve, ismét meghívta magához Melanchthont. Ez kész is lett volna az utazásra, de a vál.-fejedelem megtiltá neki az elmenetelt, a mi eleinte igen bántotta Melanchthont, de aztán maga is belátta, mennyire bizonytalan volt az út eredménye, s mily megbízhatatlan ember a francia király! Az Angliába való meghívást se fogadhatta el, szerencséjére! Ott *VIII. Henrik*, ki előbb a Luther eretneksége ellen küzdött, úgy hogy a pápától *a hit védelmezője* melléknevet kapta, megharagudva azon, hogy a pápa nem akarja őt feleségétől elválasztani, elszakadt a római egyháztól, magát tette az angol egyház fejévé s azt a saját esze szerint reformálta. Kezdetben evangélikus akart lenni s Melanchthon örült az evangéliom előtt megnyílt nagy mezőnek; elküldé neki a *Loci-t* s köszönetül 200 aranyat s egy levelet kapott a királytól ez aláírással: *az ön barátja*. Majd egy püspököt küldött Wittenbergbe, a ki sokáig tárgyalt a reformátorokkal s Melanchthont meghívta Angliába. De midőn a wittenbergiek értesültek a király kegyetlenségeiről, minden összeköttetést megszakítottak az *evangélikus Nero-val*. *Württemberg* ura, a 15 évi száműzetés után országába ismét visszatért Ulrik herceg is Melanchthont kérte fel, hogy segítsen neki a tübingai főiskola evangy. szellemű átalakításában; meg is hívta őt oda tanárnak (1534. szept.), de Melanchthon ezt nem fogadta el, miként más ilyenü meghívást sem s csak tanácsával szolgált a hercegnek. A reformatiót Melanchthon barátai: Brenz, Blaurer és Schnepf hajtották végre. Midőn két év múlva szülőföldjét meglátogatta s Camerarius barátjával Tübingában, az ifjúkori emlékek sugarában boldog napokat élt át, a herceg ismét igyekezett őt a maradásra rábeszélni, de hasztalan.

Dresdában 1539-ben György szász herceg,

a reformatio ezen ádáz ellensége meghalván, testvérje és utódja: Henrik herceg szintén Melanchthonhoz fordult az ország reformálása végett; ő itt egyházi és iskolai vizsgálatokat tartott, új papokat helyezett be s a lipcei egyetemre Camerarius barátját hívta meg tanárnak. Hessen, Brandenburg, Naumburg reformatiójában is tevékeny részt vett, sőt a kölni érsek (Hermann von Wied) is ő hozzá fordult, hogy az egyházújítási munkában legyen segítségére. Melanchton el is ment Bonnba, hol az érsek székelt és három hónapig dolgozott, míg mindenféle babonát és bálványimádást eltörölt és jobb állapotokat létesített. Már előbb részt vett, 1534. végén, az úrvacsora fölött Butzerrel *Kasselben* tartott vitatkozásokon; e vita Butzert ugyan nem győzte meg a Luther álláspontjának helyességéről, de Melanchton, ki patristikai tanulmányai folytán egyre jobban kételkedett a Luther úrvacsorai elméletének helyessége felől, e véleményében a Butzerrel folytatott vita csak megerősítette, úgy hogy ő, saját szavai szerint, „alienae sententiae nuntius“ volt Kasselben. A következő évi *wittenbergi vilán* Luther merev magatartása (még a méltatlanok is élvezik Jézus testét az úrvacsorában) Melanchthonra is elidegenítőleg hatott, de a béke kedvéért nem ellenkezett. Míg ezért Luther neheztelt meg reá, a *jó cselekedetek* kérdésében vallott felfogása miatt a mennyiben ő Lutherrel ellentétben az üdvre a jó cselekedetet is szükségesnek tartotta (bona opera in articulo justificationis causa sine qua non) *Cordatus* niemeni lelkész támadta meg hevesen (1536.). E meg-megújuló támadások s Luther előtt való folytonos gyanúsíttatása nagyon megkeserítették egy pár esztendejét. Még erősebben hatott lelkére Fülöp hesseni tartománygróf kettős házassága; ő ezt Lutherrel együtt nem nagyon helyeselte s mégis álürügy alatt Schmalkaldból a grófhoz csalatva, jelen kellett lennie annak esküvőjén. Midőn a dolog kitudódott, a fájdalom és lelkiismereti furdalás e fölött annyira elfogta őt, hogy útközben Weimarban (Hagenauba utazott vallásos értekezletre) halálos beteggé lett, a melyből őt csak Luther imája s erős akarata ragadta ki („Martinus hat mich aus dem Rachen des Todes gerissen“).

Nem volt az evangélikus rendeknek fontosabb tárgyalása, a melybe Melanchthont bele ne vonták volna, nem volt a katolikusokkal fontosabb értekezés, a melyen részt ne kellett volna vennie. Így az említettekén kívül részt vett 1537-ben a schmalkaldi fejedelmi kongressuson (ennek megbízásából írta *De potestate papae* című jeles értekezését), 1540-ben a Wormsban s 1541-ben az ennek folytatásául Regensburgban

tartott vitán; békéltető, közvetítő föllépése mindkét oldalról csak eleven szent gyűjtött fejére: a protestánsok engedékenysége miatt támadtak reá, a császár s a pápisták állítólagos makacsa miatt zúgolódtak ellene. 1545-ben írta *A wittenbergi reformatio* című művét, melyben a katolikusoknak nagy engedményeket tett az egyház püspöki kormányzatára nézve.

IV.

Luthernek 1546. febr. 18 án bekövetkezett halála a legfájdalmasabban érintette Melanchthont, nemcsak a közös munkában és küzdelemben eltöltött szép hosszú idő miatt, hanem még inkább ama veszteség miatt, mely halálával az evangéliom ügyét érte. Az előadáson könnyek közt tudatta hallgatóival, hogy *a mi atyánk meghalt!* Eislebenben, hol Luther elhunyt, Jonas tartotta fölötté a gyászbeszédet; innen Wittenbergbe jött a végtelen hosszú gyászmenet, hol a vártemplomban Bugenhagen német, Melanchthon latin beszéddel búcsúzott el tőle.

Luther halála a reformatiot megfosztá vezérétől, az új egyházat kormányzatától. Minden körülmény Melanchthont jelölte ki utódjának, de ő jobb szeretett e Periklesnek, — mint nevezé, — első alattvalója, mint utódja lenni; érezte, hogy ő nem termett a vezéri székre, azért nem akarta elvállalni a vezérséget, mely reá szállott. Folytatta ezután is meggyőződésének védelmét a nyílt megtámadások ellen, folytatta a békés fejlődés útjainak egyengetését, folytatta egyházszerzői munkásságát, bár a Luther dicsőségeért és neveért buzgólkodó theologusok dühe (rabies theologorum) egyre fokozódott ellene. Az idők is egyre nehezebbé váltak. A schmalkaldi háború s ennek következtében a wittenbergi egyetem feloszlatása idegen földre (Zerbst-be, majd Braunschweigba) űzte Melanchthont is; s habár nehezére esett a fejedelmi ház szolgálatából kilépnie, nem tudta magát arra határozni, hogy a Jénában alapítandó egyetemre menjen.

1548-ban a vallási viszály kiegyenlítésére kiadta a császár Augsburgban az *Interimet*, vagyis az ideiglenes vallási parancsot, de ezt a protestánsok határozottan visszaútasították. Melanchthon is elfogadhatatlannak tartotta, s mégis a későbbi alkudozások folyamán oly engedményekre ragadtatta magát (a lipcsei Interimben), melyek, ha a protestánsok szorongatott helyzetéből menthetők is, semmiképp se helyeselhettek; egy csomó kath. szertartást hajlandó volt visszafogadni, mint *közönyös* dolgot (adiaphora). Azt tanácsolá, hogy ne küzd-

jenek, csupán a lényeges dolgok ellen, s ne kockáztassák közömbös dolgokért a háború fölidézését és az egyházak kiürülését. Aggodalomból s az elválasztó alapkérdések tiszta felismerésének hiányából eredő lépése határtalan vihart támasztott ellene, különösen *Flacius Illyricus* részéről; árulónak szidalmazták s tévtanokkal s az evang. tantól való elszakadással vádolták. E szenvedélylyel folytatott, gyakran igazságtalan és méltatlan harc egészen megtörte Melanchthont s minden életkedvét elvette. Midőn a császár a tridenti zsinat folytatólagos megújításakor (1551.) felszólította a protestánsokat, hogy vegyenek abban részt, ezek Melanchthon tanácsára megtagadták a pápa elnöklete alatt álló zsinatban való részvételt s megbízták Melanchthont, hogy hitvallásukat írja meg a zsinatnak; ő ennek a *Confessio saxonican* tett eleget.

Utolsó évei folytonos vitatkozás, munka, aggodalmak s betegeskedés közt teltek el, melyek erejét végkép fölemésztették. 1557-ben még egyszer elment Wormsba vallásos értekezletre; ez volt az utolsó, hiábavaló kísérlet az elszakadt egyházak egyesítésére; fájdalmát csak növelte, hogy ennek sikerét saját párt-hívei, az ő ellene torzsalkodó flaccianusok hiúsították meg, kik minden áron az ő megalázására törekedtek. Tekintete mind jobban az ég felé fordult s ez nyugtatta és vigasztalta őt bajaiban és küzdelmeiben. Sovárogva, megváltás gyanánt várta a halált, mely 1560. április 19-én érte őt utól. Folytonos imákkal s szentírási helyekkel erősítette s készített lelkét a nagy útra; midőn az utolsó pillanatokban veje *Pencer* kérdezte tőle, hogy mit akar még, azt felelte: semmit, csak az eget, azért hagyjatok békén, ne zavarjátok nyugalmamat! Holttestét Lutheré mellé, a wittenbergi vártemplomban helyezték. Tizennégy év múlva követte őt a halálba, mint az életbe lépésnél is 14 évvel jött utána. Ott nyugodott immár egymás mellett a két bajnok, akik együtt végezték a német reformatio nagy munkáját, együtt szerezték a halhatatlanságot.

Mily különböző s mégis egymást kiegészítő volt munkásságuk! Amazt azért küldötte Isten, hogy az új tant fölfedezze, kijelentse, emezt, hogy a reformatiót megvilágítsa és biztosítsa, nélküle Luther inkább csak felrázta volna a kedélyeket, sem hogy beléjük hatott és ott gyökeret vert volna. A népek képzelmében Luther új földrészeket fedezett föl és azokat meghódította, Melanchthon pedig azoknak szervezetet és kormányzatot adott. Luther teremtő erejével és heroismusával összetörte a római

egyház korhadt oszlopaikat, napfényre hozta a tiszta ker. igazságot s szóval és tettel megadta a világtörténelemnek az előrevivő lökést; ő Melanchthonra nézve az örökös serkentető volt, ki őt a reformatió mezejére űzte s ki nélkül ő egy második Erasmus lett volna, bár mélyebb vallásos lelkülete bizonyára közelebb vonja vala a reformatióhoz. Melanchthon ellenben a higgadt útmutató volt Lutherre nézve, ki meg-megállt s az irányt kereste, ha Luther azt merész hevében eltéveszteni látszék, — a reformatiora nézve a szükséges tiszta, éles elméjű gondolkodó, *ki, mint maga mondja, egyet-mást világosabbá tett, mint előbb volt,* — ki a használható és gyakorlati dolgot tartotta szem előtt, s ki, mint a fegyver-kovács fia, azt az érczet, melyet Luther, a bányász fia, a mélyből előhozott, tiszta formába verte s szélesebb körökbe is elterjesztette; s ki megfontolása és bőszes tudása által az uralkodók és hatalmasok, a műveltek és tudósok közt szerzett a reformatiónak híveket, míg Luther a nagy tömeget lobbanította lánggra villámaival. Luther hevessége, érdessége sokakat eltaszított, Melanchthon ellenben bebizonyította, hogy a reformatio a szentírás és történelem legszigorubb bírálatát is kiállja, s érdeke a tudományos műveltséggel nem ellentétes, hanem azonos. A Melanchthon mérséklete, békeszeretete, conservativismusa a maga helyén époly szükséges volt ahhoz, hogy a reformatio gyökeret verjen, mint a Luther hitteljes, harczias modora s szigorú következetessége, a mivel azonban koránt sem állítjuk, hogy úgy egyik, mint másik ezekkel tulságba nem ment s az erényeket gyöngeségekké nem változtatta volna. Magok is érezték ezt, érezték, hogy egymás támogatására, pótlására, kiegészítésére vannak hívva, hogy egymástól elszakadva mindenikük csak félemben, s azért minden ily elhidegülést, szakadást igyekeztek hamar elsímítani, leküzdeni. Mindenik óvakodott azt a köteléket széttegni, melylyel őket a Gondviselés egymáshoz fűzte!

Melanchthon főjellembonása reformátori működésében a nagy mérséklet, lelkiismeretes meggondolás és békeszeretet. Hogy a közvetítés, kiegyenlítés szerepe nem nagyon hálás, nem sok dicsőséget hoz viselőjére, régóta tudjuk, de hogy szükséges, mint a csendes eső a nyári napfény mellett, hogy e szerephez is nem csekély lelki erő és bátorság kellett, midőn tudta, hogy saját párthívei mihamar készek gyanúsításaikkal, hogy sokszor ez volt az egyetlen eszköz, melylyel valamit ki lehetett vivni, ha nem egyebet, hát az ellenségeskedés, vérontás elhatalosítását, mindez kétségtelen, bár az is elvitathatatlan, hogy ő ez erényeket gyakran tulságba

vitte, a béke s egyetértés kedvéért a legfontosabb dolgok feláldozásától se riadt vissza, úgy hogy némelykor nem annyira az evangyéliom, mint a minden áron való megegyezés érdekeit tartotta szem előtt s engedékenységgel az ügynek inkább ártott, mint használt; gyakran elfelejtette, kivált a katholizmussal szemben, hogy küzdelem nélkül az igazságot nem lehet kivívni, s vannak pillanatok, a hol alkudozásoknak nincs helye, mert életünk és becsületünk forog kockán. Mindamellet lehetetlen azt a nagy érdemet el nem ismernünk, melyet számos javaslata, tanácsa, útastása által az egyházi ügyek rendezése körül szerzett; egészséges, gyakorlati tekintetét még az sem fogja elvitatni, ki a személyes gyakorlati ügyességet az elmélet és tudomány embe-rénél nem találja fel mindig.*

(Vége köv.)

TANÜGY.

Szervezetünkhöz.

Hazánkban két erős áramlat küzd az iskolák birtokaért. Az egyik az államot tekinti kizárólag jogos birtokosnak; másik történelmi alapon az egyház részére vitatja a birtokjogot.

Eltéktve most attól, hogy melyik áramlatnak van igazsága s melyiké a jövő; valamint attól, miszerint szerény egyéniségem még az oktatás terén is irtózik a „kizárólagosság” elvétől: egyszerűen csak rámutatok a tényleges helyzetre, az újabb időben észlelhető jelenségekre s azt mondom: az iskolák államosítása — értvén azt egyetemlegesen, — a messze jövő teendője lehet csupán, s ma a felekezeti iskolák fentartása köznevelési életszükség.

Ily körülmények közt a református egyház nem vállalkozhatik azon reá nézve veszélyes kísérletre, hogy népiskoláit szándékosan eldobja magától, hanem törekednie kell arra, miszerint egész iskolai intézményét a kor kívánalmái és változott viszonyokhoz mérten átalakítva, a maga szolgálatában ne csak megtartsa, hanem hatásaiban az egyházi élet fejlődésénél és a szükségessé vált teljes szervezeti megújodásnál, mint szerény, de számottevő tényezőt a maga céljainak elérésére felhasználhassa.

A református népiskola — általános nemzeti missziójától eltektve, — ma is az egyház szolgálatában áll, s mint jó gyermek igyekszik édes anyja iránt háláját kimutatni; de sok dolog van olyan, a miről ő nem tehet és a mi sokszor útját állja legjobb törekvésének is.

Azt mondják: a milyen a tanító, olyan az iskola. S ki tudná tagadni, hogy sok igazság van e mondásban?

Midőn tehát az iskolát szervezetenleg reformáljuk: fordítsuk figyelmünköt a tanítóra s őt nemcsak a tanteremben, de általában is a tanítás és nevelés központjának tekintve, biztosítsuk számára azt az önállást és tevékenységi kört melyen és mely által életet önthet egész működésébe s nemcsak gépileg, de valódi lélekkel szentelheti magát hivatásának.

* Herzog, Real-Encyklopädie, etc. S. 275—284.

Az egyén megbecsülése maga után vonja annak lelkesedését, fokozza munkakedvét s neveli ügybuzgóságát.

A református egyház nem volt szűk marku soha az elismerésben és már csak azért is mindig támadtak lelkes fia. Ármány, erőszak, szegénység meg nem döntheték, mert híveinek buzgóságán megtört minden csel-szövény.

Most az új idők szélesebb mezőt nyitnak meg előtte, s e széles mezőn iskoláit is nagy tényezőnek kell ismernie. Meg nem változott az ősi szerep, mit az iskolák vittek egykoron. Hiszen ott nő fel, ott nyer kiképzést a jövőnek küzdő serege; ifju nemzedék, édes reményünk mind a tanító munkája nyomán s átalakító lelkének tűzétől nyeri meg egész emberi alakját.

Ennek a mesternek neveljük hát önértétét, tágítsuk hatáskörét s becsüljük meg egyéniségét.

Szolgálati viszonyát szabályozzuk. Ne elégedjünk meg azzal, hogy általánosságban körvonalozzuk hivatalos függését s ez által félreértésekre szolgáltatunk okot; hanem határozzuk meg: mit? miért kell tennie? . . . Hivatalos érintkezéseiben mivel tartozik hatóságainak? . . . Meddig terjed az ő joga s mi a szorosán vett kötelessége? . . .

Azok az összeütközések, melyek különösen a közvetlen felügyelő hatóság és tanító között előfordulnak; kilencz tizedrészen azon okra vezethetők vissza, hogy hatóság és tanító nincsenek tisztában azzal, mi a joguk és kötelességük?

Vannak egyházi törvényeink s ezek alapján alkotott iskolaszervezet, melyek nagyjában megszabják az utat s kijelölik a nagyobb határvonalakat; de a részleteknél sok hézagot hagynak fenn a tudakosság betolakodásának, vagy éppen a rosszakarat és személyes ellenszenv érvényesülésének.

Innen van aztán a sok félreértés, a folytonos magyarázások és értelmezések, melyek elkeserítik a kedélyeket.

Az iskolaszék sokszor azt hiszi, hogy kénye-kedve szerint bánhatik a tanítóval, hiszen minden tekintetben alá van az rendelve; a tanító pedig — kivált sok tüzes ifju — úgy vélekedik, mit neki pap, mit iskolaszék? . . . neki ugyan nem parancsol egyik sem. Az egyik csak „szolgát” lát a tanítóban, — a másik pedig nem akar ismerni *felsőségét*.

Oda kell azért törekednünk, hogy mindegyik tisztán lássa és megértse a maga jogkörét és kötelességeit. Az iskolaszék péld. ne gondolja, miszerint több jogot gyakorolhat az autonomia kegyelméből, mint mennyit számára az országos törvény kijelöl; s viszont a tanító ne vélje, miszerint ő — felekezeti iskolánál szolgálván — az autonómikus egyház törvényeit, rendelkezéseit ignorálhatja, s mikor az neki kényelmesebb, — az állami törvények köpenyébe burkolódzhatik.

A helyzet tisztázása előnyére válandik minden tényezőnek s első sorban a tanítónak és iskolának.

Meg fog akkor szünni az a megalázó szerep, mit némely iskolaszék a tanítóra erőszakol próba-tanítással vagy próbaév töltésével, mert rendezett szolgálati viszony keretében meg nem tűrhető, hogy egy teljesen kvalifikált, diplomás egyén újabb — és újabb vizsgára kényszerítessék a maga képességeinek bizonyítására és pedig oly emberek előtt, kiknek ehez semmi joguk s kik ehez nem is értenek.

Minél képzetesebb s jól nevelt tanítóink lesznek, s minél inkább megbecsüljük őket; annál nagyobb hatással fognak lenni iskoláink egyházi életünk fejlődésére.

A tanítói hivatalos eljárására s viselkedésére vonatkozó pragmatika teljes megoldáshoz vezet aztán azt a kérdést is, mely az *igazgató tanítóság* miatt került napirendre.

En magam ugyan, ha csak magáról az igazgatói állásról volna szó, nem fektetnék erre súlyt s nem követelném annak feltétlenül való szervezését; de miután sok olyan teendő merül fel az iskola belső életében s néha külső kormányzati nyilatkozásában is, melyek az iskolaszék vagy maga az elnök által is kellő gyorsasággal el nem intézhetők s bizony hatáskörébe is alig vonhatók; és miután ez is egyik eszköze annak, hogy az érdemesebb tanítók külsőleg is némi elismerésben, úgy szólván, előléptetésben részesüljenek: szükségesnek tartom az igazgató-tanító beállítását azon helyeken, hol több tanító működik, mert itt a tanítás egyöntetűsége, a napi felügyelet, a gyakorlati és szakszerű vezetés, valamint a felmerülő jelenségek pontos bejegyzése s több más aprólékos dolgok az igazgató örökös szemét kívánatosá teszik.

Azonban ez az igazgató feltétlenül is minden esetben működő tanítók közül választassék.

Nincs mit idegenkednünk ettől. Hiszen ha az állam odáig megy e téren, hogy már két tanító közül is egyiket igazgatónak nevezi ki; mi is megtehetjük azt, hogy a hol mégis tömegesebben működünk, ott legalább egyet vezetőül állítsunk be némely belső ügyek közvetlen ellátására.

Az állami tanítókkal függetlenségünket ugysem cserélnök el, hadd legyen meg ehez némi külső dekoráció is, annyival inkább, mert ez tanügyünknek szintén csak előnyére szolgál.

Sinka Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

Nazarénusok kilépése.

Folyó évi január 25—26-án és február 10-én 47 nazarénus (25 férfi és 22 nő) jelent meg lelkészi hivatalomnál, hogy az egyház kebeléből való kilépésüket törvényszerűen kinyilatkoztassák. Nem volt a mozgalomról előleges tudomásom s így a tömeges megjelenés egészen meglepett. Midőn kijelentém előttök, hogy a jelenlevők mindenike mellé még két-két tanú is kívántatik, azt válaszolák: „nem vállalkoznak a világiak, azért magunkból állítjuk ki a tanúkat is.” Nem is volt egyetlen nem nazarénus tanújuk sem. Aztán előre bocsátván, hogy én nem fogom számukra kiadni a kilépésről szóló bizonyítványt, figyelmeztettem őket annak szabályszerű kiállítására, nehogy a köz-igazgatósági hatóság az 1895. XLIII. t.-cz. 7. §-ában előirt jegyzőkönyv felvételét megtagadja s egy dologból kettőt kelljen csinálni. Erre egyik szószóló nazarénus egy göngyöleg papírt húz elő zsebéből, mondván: „Vannak nekünk bizonyítványaink.”

— Hol vették azokat?

— A szolgabíró adta.

— Nem adnának egyet belőlök?

— Szívesen.

S íme egy teljes korrekt szövegű, a nevek számára üres vonalakkal ellátott s nyomtatott ív jutott kezemhez, mindkét ízbeni megjelenésről szóló, külön-külön fél íven e szavakkal zárulva: „jelen kilépési nyilatkozata felől általa kért bizonyítvány kiadását fennt nevezett lelkész megtagadta.” Kelt stb. . . .

— De hát melyik szolgabíró adta magoknak e bizonyítványokat, a mi járási szolgabíránk?

— Nem! nem az adta.

Észrevettem, hogy szeretnék már visszaszívni elhamarkodott nyilatkozatukat, mert habozni kezdtek s teljesen felhagytak a szolgabíróra való hivatkozással. De én nem hagytam abban a dolgot.

— Ha bátrak voltak a bizonyítványok eredetét illetőleg szolgabírót említeni, ha nem a mi szolgabírónk útján jutottak azoknak birtokába, mondják meg hát, hol, melyik szolgabíró volt az, — mert sok van a hazában — ki magoknak vagy közelben lakó társaiknak e nyomtatott ívekhez jutást eszközölte? Szeretném és akarnám tudni, mert egy állami tisztviselőnek nem szabad, nem lehet szerintem a törvényesen bevett vagy elismert felekezetek kötelékéből való kilépést ily módon megkönnyíteni, avagy egyenesen lábat adni?

E szavakra úgy láttam megfélemlettek a kilépők s azt felelék lehangoltan: „Nem tudjuk mi, egy körösladányi hittestvér hozta a bizonyítványokat.”

Aztán nézegetve a nyomtatott ívet, azt a megjegyzést tevém: „miért nincs ezen a nyomdatulajdonos neve a mint szokott alól kitéve lenni a legtöbb esetben még csak egy bái meghívón is, hát ezen, hogy nincs rajta?” Egyik próféta hirtelen kiveté: „Rajta van.”

— Mi van rajta?

— Igló.

— Nincs biz' ezen atyámfiai semmi efféle jegy, honnan tudják hát, hogy Iglón nyomtatott?

— Nem tudjuk mi biztosan!

— No lássák, nem szabad ám hazudni senkinek, azt tanítja az evangéliom, annyival inkább nem szabad az igazhitűséggel, az ujjászületéssel s ennek alapján minden keresztyéni erényekkel kérkedő nazarénusoknak. Legjobb az egyenes út. Saját magok igazolták most be, hogy méltán és találóan nevezték el „bujkáló természetű, képmutató, futkározó hamis atyafiaknak” a nazarénusokat.

Ezt a bizonyítványpéldányt minden áron kiakarták tőlem csikarni az atyafiak. Két ízben is vissza jött — mint egy-egy deputáció — három vezér prófátájuk, — kik közzül egyet az igazhívők által anynyira hánytorgatott alázatossággal teljességgel össze nem illő, konfidens és felemelt fővel, kihívóan vitázó magaviseleteért nem a gyülekezet prófétája — hanem prókátorának tartottam s neveztem el, — s rimánkodva kértek, adjam vissza nekik a birtokomba jutott példányt, mert arra szükségök van, aztán meg pénzökbe is került. Megakartam adni az árát, csak mondják meg, mibe került egy iv. Nem mondták meg.

Lehetetlen az, hogy csupán annyi példányt hozott volna az a körösladányi hittestvér, a mennyire épen fejenként szükségök van, vagy ha igen, legyenek nyugodtan, van ott több is, a honnan ez került, küld, vagy hoz az a hittestvér többet is.

Végre látván, hogy nem érhetnek czélt, eltávoztak.

Nem értem azonban, miért esengtek tulajdonképen ezért a kezeim közt maradt bizonyítványért olyan erősen az illetők, hiszen a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvények értelmében ma már jogában áll bárkinek is felekezetének kötelékéből kilépni s bárhol s bármiként szerzi is hozzá a kilépési bizonyítvány-ívét, (megérhetjük még azt is, hogy nyilvánosan árulják?) azért senkit baj nem érhet, miután a lelkész annak kiadását megtagadta. Azt természetesen képzeletben sem merem feltételezni, hogy akadna állami

tisztviselő, ki a kilépés könnyítésére bármiképen is közreműködne. Én úgy gondolkozom, hogy ama három próféta azért akarta minden áron visszakapni a nálam maradt ívet, hogy valamiképen világosságra ne jöjjön az az akna munka, kézzelfogható dokumentum gyanánt fel ne használtassék ama titokzatos úzelem ellen, melylyel a nazarénusok és baptisták ez idő szerint tüntetően országszerte mozgósítva vannak. Ez is alattomos eljárásra vall.

Az én nazarénusaimnak két ízbeni megjelenésök alkalmát felhasználtam egy-két kérdés feltevésére is. Azt kértem ugyanis tőlök: ha most kilépnek egyházunk köréből, mik lesznek azután? Egyebek nem lehetnek, mint felekezetek kívül állók, mert a nazarénus sektát az állam törvényes felekezetnek eddig nem ismeri — és ők mindannyian tiltakoztak a felekezetek kívülség ellen.

— Krisztusban igazhívők leszünk.

— Hiszen jó emberek, mi reformátusok is azok vagyunk és annak tartja magát minden keresztyén felekezeti ember.

— Nem olyan a mi igazhívő Gyülekezetünk.

— Igen de, mondám az elébb, hogy a magok igazhívő gyülekezetét nem ismeri az állam, nem is ismerheti el törvényes felekezetnek, mert államellenes tanokat is vallanak.

— Nem akarunk mi se felekezethez tartozók, se felekezetek kívül állók lenni.

Balgatagok! ugyan mik lesztek hát? magatok sem tudjátok mit cselekedtek!

— Vagy talán az egyházi adó alól akarnak szabadulni? Tudhatják az országos törvényből, hogy 5 évig — naptári évet számítva — az elhagyott egyház javára adózni tartoznak, azután pedig fizetniök kell az u. n. kulturális adót a községi pénztárba; esetleg ha 30 iskolaköteles gyermek találtatik sektájokban — mert a mi iskoláink túlnépességök miatt őket be nem fogadhatják, vagy ha befogadhatják is a szabad iskolázás kedvezményében itt többé nem részesülhetnek, s kétszeres tandíjra lesznek kötelezve, a község fog részökre és terhőkre iskolát állítani s így nem kecsegtethetik magokat e tekintetben adóteher könnyébbítéssel. — Erre is egyhangúlag nyilváníták:

— Fizetjük mi szívesen a mit reánk vetnek.

Könnyű ezt ígérni annak, kinek voltaképen egy vagy két forint államadója sincsen. Nagyobb részetek pedig ilyen!

Ezután vallásos dolgokban váltánk néhány szót. Én és segéd-lelkészem több kérdést vetünk fel, oly helyeket idézünk a szentírásból, melyek főképen a felebaráti, szülei szeretetre, a haza iránti kötelességekre vonatkoznak, a megtérést, újjászületést tárgyalják stb.

Nem érdemes a tért vesztegetni azon feleletek, betű szerinti értelmezések papírra vetésével, melyeket ez együgyű, a szent könyv értelmezésének legprimitívebb feltételeivel is egyáltalában nem bíró, homályos elméjű emberek összedarálnak. Ismeretesek azok különben is. Felfogásaikat, értelmezésüket, állításaikat általunk nem egyszer megczáfolva, megszegyenítve látván s érezvén, mást beszéltek, nem azt, amire feleletet követeltünk és sarokba szoritva egyszerűen azzal vágták ki magokat: „Nem mészály nekünk mindenre válaszolni.” Sic! Tökéletlen és gonosztévőkhöz illő mentség!

Az evangéliomi igaz világosság fényes és ragyogó napját akarják ezek a társadalmi szemetek behomályo-

sítani, meghamisítani, azt a napot, mely sokkal dicsőbb magaslatban tündöklik, semhogy az ő pislogó, ide-oda forgatott szemek abba feltekinthetnének.

Midőn az egyház-politikai javaslatok tárgyalattak az országházban, mikor épen a felekezetenkülség kérdése forgott szőnyegen, egy országos képviselő — jól emlékszem rá — szónoki hevében rámutatott az az alföldi nazarénusokra mondván: „minő vallásos ihlettség lakozik azokban.“ Bennem pedig azt a meggyőződést szülték e tévelygő emberek, hogy minden, de minden lakozhatik bennök, csak igaz vallásos ihlettség nem! Álszentek, rajongók, gyáva ascéták, lelki kevélyek, képmutatók, a vallásosság álarcza alatt valami rejtegetett célra törekvő léha népségek biz ezek, csak tessék velők közelebről megismerkedni. Hajlandó vagyok igazat adni Békésvármegye derék alispánjának, ki az „alföldi munkás mozgalomról“ nem regiben írt füzetkéjében a nazarénusokat titkos szocialistáknak tartja.

A társadalom philoxerái ők!

Említésre méltónak tartok még egy jelenséget a nazarénusokkal hivatalos szobámban történt érintkezésből.

Midőn végül elbocsátani akarám őket, ily forma szavakat intéztem hozzájuk: Saját magok vallottak és ismerték be előttem az imént, hogy az evangéliom szerint reformált egyház keblében, annak iskoláiban és templomában egyirant csak a jót tanulták mindig; az Istennek lélekben és igazságban álló imadására, törvényeinek megtartására intettek; a bűnösök megterésre vétkeiknek megbánása, elhagyására, megigazulásra, újjászületésre, szóval a hit és jócselekedetek követésére serkentettek szüntelen és így ez az egyház, valamint bármely ker. egyház is nem állott, nem áll útjában annak, hogy valaki tisztességes, jó és becsületes legyen; ugyan minő észszel, minő következetességgel állnatják hát azt, hogy épen azért lépnek ki most az egyház kötelekéből, mert itt „nem lehet megtérni, újjászületni, tiszta szívvel birni?“

Fából csinált vaskarika!

Aztán nem rút hálátlanság-é vakmerően eltaszítani azt az édesanyat, mely magokat keblén növelte, karjain hordozá; nem faj-é lelkök elhagyni minden igaz ok nélkül, ezt a szép és dicső múltú egyházat, ezt a vallást, mely az evangéliomi tisztaság, egyszerűség, az értelem és világosság vallásának tartatik, nevezetik széles e világon, melynek jogaiért és igazaiért apáink annyit küzdöttek, szenvedtek, vagyont, vért, életet áldoztak, egy Bethlen, Bocskai, Rakóczi hős karjai védelmezték az édes haza szabadságával együtt, — de mit mondok? hiszen magok előtt a földi haza ismeretlen fogalom stb. stb. — nem faj-é a lelkök ezt a szép egyházat, vele együtt a hazát is elhagyni, megtagadni — e szavak hatása alatt elkomorodni látszóttak, néhány asszony könnyektől törölgette szemeit. Mi facsarta azokat?

Azt hiszem, hogy az egyház: e jó édesanya iránti szeretet mozdult meg szívökben, de csak azért, hogy véglobbot vessen.

Nagy Sándor ágyai lelkészársam e becses lap közelebbi számaiban részletesen leírta az ő harcát az ő baptistáival. Jónak láttam én is követni példáját. Hadd ismerje meg a nagy közönség ily úton is — mivel lehet, hogy nagy része másképp nem is ismeri, nincs alkalmja megismerni — ama tévelygő atyafiakat. Nem hatósági beavatkozás, nem üldözések ezek ellen a legtalálhatóbb fegyverek, hanem hitem szerint az, ha

egész valójokban s közelebről ismeri őket a világ. Így vagy nevetségessé válván, lassanként magoktól szétbomlanak, vagy kitűnik idővel, hogy aligha odanéznek e bújkáló próféták, a hová ütni akarnak?

Csak legyünk éber megfigyelői itt az alföldön az alsóbb néposztály jelen mozgalmainak.

Füzes-Gyarmat 1897. február 16.

Szilágyi Márton
reform. lelkész.

Óvakodjunk a maszlagtól.

Nagyvárad, márcz.

A mióta Szabó Aladár, a budapesti theologia tanára, élére állította magát annak az egészségtelen és a vallási életre minden reformáló programja mellett fertőző irányzatnak, a melylye eddig is több kárt, mint hasznót produkált, figyelemmel kísérem minden ténykedését. Minden dicsekedés nélkül mondom, hogy jobban megismertem az ő újjászületését már pár évvel ezelőtt, mint azok, a kik most a maguk példájából ébredtek föl arra, hogy ezen önmaga által újjászült férfiú cselekedeteitől távol van a krisztusi lélek, a Szentlélek ereje.

Harmadik évfolyamát élő *Ébresztő* című lapomba két ízben próbált befurakodni a nagytiszteletű tanár úr. Én az ő cselekedeteiből ítélvén meg őt, megtettem vele azt az udvariatlanságot, hogy nem éreztem megtisztelve magamat és lapomat az ő czikke által. S csudáltam, végtelenül csudáltam, midőn „Uj óramutató“ című kiadványában körülte láttam tiszántuli egyházkerületünk legnagyobb nevű egyházi íróit is.

Csudálatomból keserűen józanított ki az a gondolat, hogy ennek az embernek „firmára“ van szüksége, mint a nem szolid kereskedőnek. Ilyen firmául használta föl ő azokat a maga köré csalt józan elemeket, hogy midőn az ő maszlagját sajtóban, estély-teremben, vonaton és gyalog szórja-hinti, rámutathasson ezekre a férfiakra: Nézzétek, ezek is utánam jönnek! Hogy ezek a beugratott irok milyen szellemben írtak, a melléket. Ő célját elérte.

Elismererem, hogy a „Debreczeni Protestáns Lap“ az erdélyi „Protestáns Közlöny“-nyel együtt több ízben aggályát, nem helyeslését fejezte ki a Szabó Aladár-féle újjászületés és evangelizáció fölött. Azonban mégis úgy gondolom, hogy midőn nagyon is *szörmentén* bántak el ezzel az élők és holtak fölött magát szabados urrá tevő evangelizátorral; midőn „Hajnal“-ját minden megjelenésnél ajánló szavakkal kísérték; midőn a vele szemben meg nem érdemelt „audiatur et altera pars“ elvénél fogva az egyik lap (a debreczeni) tért engedett az ő pöffeszkedő és grasszáló cikkeinek: nem tett jó szolgálatot a tekintetben, hogy a Szabó-féle maszlag ez alatt lassan, de biztosan, hol itt, hol ott burjánzottatta föl azt a századvégi evangelizációt.*

De hát a mi késik nem múlik. Most már egész levetkezetttségében áll előttünk a nagy farizeus, a magát újjászületettnek kikürentált lélek, ki előtt térdet, fejet hajtottak a szent bőrben szocialista izgatók — a szabadalmas munkakerülő, országfutó evangyelisták.

Kérdem most már, hogy a „Debreczeni Protestáns Lap“ február 27-iki számának leleplező cikkeivel végezett-e a lap és végezett-e a szélhámossal megismerkedett református lelkészi kar?

Bizonyára nem!

* Lehet, hogy van igazsága t. kollegánknak, de nemcsak mi vagyunk az okai.
Szerk.

Erkölcsei kötelessége ennek a lapnak a további teendő. Oda hatni, hogy a Szabó Aladár-féle ultramontán-politico-farizeus irányt kolportáló művek kiszorítsanak. Erkölcsi kötelessége a lelkészi karnak közremunkálni, hogy a lassú méregként ható maszlag ne terjedjen többé a gyülekezeti tagok közt.

Jól mondja *Vásárhelyi* Zsigmond az ő országos hírű predikáció-kötetének egyik lapján, hogy a kirosz portékát árul az Isten nevével mindig eladhatja. Szabó Aladáron az utolsó betűig betelt e mondás. A lelkészek kötelessége, hogy az Isten neve többé ne czégegésitessék általa.

Nem „pro domo” beszélek, mert a Szabó-féle sajtó-termékek ellen egyedül küzdő „Ébresztő”-nek a szerkesztője vagyok. Kész vagyok abban az órában beszüntetni lapomat, mihelyt akár az egyházkerület, akár egy lelkes konzorcium, akár egyes áldozatkész ember bárminemű oly egyházi néplapot vagy folyóiratot indít meg, mely az említett maszlag hatálytalaná tételét tűzi ki czéljául, Istennek hálaát adva, magamra nézve boldognak mondom azt az órát, melyben erről értesülök.

Pedig ez kötelessége volna — ha másnak nem — az egyházkerületnek. Ezt a kötelességet magára vállalta az egyházpolitikai törvények életbeléptetése előtt tartott miskolci püspöki konferencián is.

Az „Ébresztő” 4—5 alföldi egyházmegyéből részben a bihariból kevés kivétellel, Nagyváradról, a hol 100—200 közt váltakozott az előfizetők száma, teljesen kiszorította a „Kis Tükör”-t. Ingyen szolgál a baptizmus által veszélyeztetett helyeken a magáéból és egy nem dús jövedelmű lelkész (Lévay Mihály jákóhodosi) által kiadott hitvédelmi munkából ingyen példányokkal. De hát ez a mostani helyzet nem a sereptai özvegy olajos korsója. A mi *anyag*i olajunk hamar elfogy. Itt másnak, erősbnek kell előállni és pedig míg nem késő és pedig most már a baptizmussal kombinált módi evangelizáció ellen.

A szavakat, melyeket ez igénytelen cikk fölibe írtam, vegyék szájokba azok, a kiknek ez erkölcsi kötelességök. A múlt heti cikk-váltások után tisztán áll előttünk a handabandás evangelizáció. És ez tetteben nyilatkozó óvakodásra int.

Tóth József,
segédlelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Egyházkerületi tanügyi bizottságunk** tartott gyűlést március 1-én *Kiss Áron püspök* és gróf *Degenfeld József* főgondnok elnöklete alatt. Jelenvoltak *Szabó János*, *Szell Kálmán*, *Bencsik István* esperesek, *Tóth Sámuel* egyhk. főjegyző, *Joó István* középisk. felügyelő, dr. *Farkas Antal*, *Kiss Albert*, *Mitrovics Gyula*, *K. Tóth Kálmán* lelkészek, *Simonffy Imre* helyi gondnok, *Somogyi Pál* tanár s e. főjegyző, dr. *Borsos Benő* szatmári, *Dobay Sándor* m.-szigeti főgymn. igazgatók, dr. *Erdős József* h. theol. dékán, dr. *Baczoni Lajos* jogak. dékán, dr. *Öreg János* bölcs. tanár, *Dóczi Imre* főgymn. s *Kovács Lajos* tanítóképezdei igazgatók. Több fontos ügy nyert elintézet, illetőleg készítettet elő az egyházkerületi közgyűlésre. A debreczeni főgymnasiumnál üresedésben levő német-magyar tanszék ügyében azt hozván javaslatba a gym. tanárkar, hogy a pályázat sikere érdekében a máshelyen töltött szolgálati időnek a korpótélék alapjául

való beszámítása kilátásba helyeztessék, erre nézve a főisk. gazd. tanács és az anyagi és szellemi bizottság véleménye alapján püspök úr bízott meg az intézkedéssel. A gyakorló iskolai tanítói állás javadalmazásának kiegészítése iránt a debreczeni egyház is megkerestetik, s az eredményhez képest fog a pályázat hirdettetni. A h.-nánási gymn. államsegély-ügye kedvező elintézet nyert, valamint a szigeti főgymnasiumé is, melynek szerződése megerősítésre ajánltatott s a konventhez fog felterjesztetni. A közokt. miniszter felhívása az iránt, hogy a túltömtt debreczeni főgymnasiumnál párhuzamos osztályok állítsanak, az anyagi és sz. bizottsághoz és a gazdasági tanácshoz tétetett. A vidéki gymnasiumok igazgatótanácsának szervezete, az evégből kiküldött bizottság javaslatai alapján, az új viszonyoknak megfelelő módosítást nyert. A tanári helyettesítésekre vonatkozó kollegiumi szabályzatok úgy a gymnasiumra és képezdére, mint az akadémiára nézve megállapítottak. Nagyon fontos lépés történt a debreczeni kollegium igazgató tanácsának szervezése ügyében is, a mennyiben eltérve a teljesen czélszerűtlen szervezeti javaslattól, egy bizottság küldetett ki egy új szervezeti javaslat készítése czéljából, alapulvül tüzetvén ki egyrészt, hogy egységes igazg. tanács szerveztessék, másrészt pedig, hogy a főisk. gazd. tanács hagyományos jogkörének érintetlenül hagyásával, az igazg. tanács egyuttal számvevőszéki teendőkkel is ruháztassék fel, a melyeket eddig a kerületi közgyűlés ad hoc bizottságok által csak nagyon fogyatékosan végeztetett. Kívánatos, hogy ne tápláljon és ne ébreszzen senki ez ügyben, mint sokszor történt, ok nélkül való féltékenységet, mert elég hátrányt szenvedett már főiskolánk egy ilyen okszerű organum szervezésének folytonos és semmivel nem igazolható akadályozása miatt.

— **A bölcsészeti fakultás** (egyetem) javára közelebről a következő nagyobb befizetések folytak be a koll. pénztárba: Dr. *Medve Kálmán* 1000 frtos alapítványát befizette; a h.-szoboszlói egyház a fakultás megnyitása idejére kötelezett 2000 frtos alapítványát befizette; *Vecsey Viktor* 1000 frtos alapítványának 4-ik részletébe 200 frtot, ezzel összesen 800 frtot; *Haranghy Sándor* 500 frtos alapítványának 2-ik részét 100 frtot, *Varga Ferencz* 250 frtos alapítványból 50 frtot fizettek be. *Csuloros Elek* s.-lelkész Berettyó-Ujfaluban 29 frtot gyűjtött; hozzájárultak a következő adományozók: *Habókay József* 5 frt, *Tamássy Géza* 5 frt, *Szabó Elek* 2 frt, *Karakas Imre* 3 frt, *Szabó Károly* 3 frt, *Kugler Antal* 3 frt, *Pap Gergely* 5 frt, ifj. *Weiszberger* 2 frt, *Fülöp József* 1 frt. Debreczen, 1897. február 25-én. *Rózsa Sándor*, kollegiumi h. pénztárnok.

— **Az érdem jutalma.** A *csermői* egyház a híveknek, különösen pedig *Vadas Gyula* buzgó lelkész-tanítónak éveken át ritka kitartással folytatott egyház-alapító munkája s áldozatkészsége folytán legközelebb *anyaegyházzá* alakulván, mint ilyen első rendes lelkészévé egyhangú meghívás útján *Vadas Gyulát* választotta meg, ezzel jutalmazva meg mintegy 10 éven át ez egyház érdekében folytatott buzgó és sikeres tevékenységét. Isten áldását kívánjuk az új egyházra úgy, mint mint érdemes lelkészére, lapunknak is lelkes munkatársára!

— **Helyreigazítás a körös-tarcsai pályázati hirdetéshez.** Lapunk jegutóbbi (9.)számában a körös-tarcsai ev. ref. egyház lelkészi hivatalára vonatkozó pályázati hirdetésben hibásan vétetett fel a díjazás tételei közé „árpa 42 köből” „árpa 32 köből” he.yeit (ugyanannyi, mint a buza); továbbá a díjtételek közül kimaradt 4 öl

fa. Helyesbített szöveg szerint lesz tehát a díjazás a következő: „Kézpénzben s különféle czímen: 235 frt 37 kr., buza 32 köből, árpa 32 köből, 4 öl fa, 80 hold föld, adóját az egyház fizeti; stóla. Az egyház első osztályu; lelkek száma 5000.“

— **A h.-m.-vásárhelyi ev. reform. egyház** már a negyvenes években szándékozott az úJVárosi részen 3 ik templomot építeni. Az e végett megindult mozgalom azonban elpihent, mint sok más abban az időben. Csak most, néhány éve karolták fel az eszmét ismét vezérfiaink, gyűjtést rendezvén házankint a kivitelhez. S minthogy e város rendkívül nagy terjedelmű (hossza mintegy 8 km. szélessége jóval kevesebb), az egyház most már az u. n. tabáni részen is kíván templomot építeni, a templomokkal együtt lelkészlakokat és fizetési alapokat teremteni. De még csak a kezdet kezdetén vagyunk, jóllehet már azt is elhatározta az egyh. gyűlés, hogy az új templomok mellé kisebb fizetésű rendes lelkészi állásokat szervez, és hogy mindezek létesülte után a lelkészi hivatás teljesebb mérvű betölthetése, az egyházi élet megelevenítése érdekében, a nagy egyház lelkészi körökre osztassék fel. Ez év feladatává az úJVárosi templom és lelkészlak felépítése van kitűzve a mult évben e célra összevásárolt telkeken. S a mennyiben ahhoz elegendő tőkével az egyház nem rendelkezik, annak előállítására templomépítési adózást tervez 5 évre terjedőleg. Nagyon elérkezett az ideje, hogy a régóta húzódo meddő tervezgetést a valóság váltsa fel. És vajha az egyházi életünkben tapasztalható közönyösség s élettelenység veszedelmes volta meggyőzné hiveinket mind e dolgok szükséges és üdvös voltáról és maga a nép karolná fel azokat a kivitelre egész lélekkel s az ősök áldozatkészségével, hogy e tömegében hatalmas egyház magához méltóan rendezkednék be és tenne bizonyoságot az Ur kegyelmének benne való áldott munkálkodásáról. Ugyanez egyház régi főgymn. épületét, melyből a tanintézet a f. isk. évvel kiköltözik, állami hivatalos helyiségekké fogja átalakíttatni. Egyik részére már megkötötte a szerződést is az állammal 12 évre, évi 120 frt bérletdíj mellett. Ebbe a posta és távirda helyiségei lesznek s a megfelelő átalakítás a nyáron eszközöltetik. Másik részre most képezi egység tárgyat hogy járásbíró-sági és telekkönyvi helyiségekkül miként alakítható át és mennyi költséggel s ez alapon hány évre s mennyiért lesz átadható? Az egyház, a mintegy 15 ezer frt átalakítási költség mellett, évi 2500 frtért hajlandó megkötni a szerződést e részre is, ha a bíróságot legalább 15 évre megnyerheti. Ez esetben az új főgymnasium építéséhez felvett nagyobb kölcsönének évi kamatja és tőke törlesztése a nyerendő bérletdíjakból évről-évre megtérül. Ez ügyleteket az egyházra nézve főképen az teszi kívánatossá, hogy az államban hosszabb időre állandó bérlet nyerne, mert maga a bérletdíj csekélynek mondható.

— **Lelkészválasztás.** *Urbán Dezső* n.-kállói ev. ref. s.-lelkészt az ó-fehértói ev. ref. egyház hivi febr. 28-án meghívás útján egyhangulag lelkészökkül választották. A választáshoz mindkét részre szerencsét kívánunk.

— **Halálozások.** A tanügynek egy elfáradt derék munkása, id. *Elek Lajos* nyug. s. tanfelügyelő végezte be földi pályáját, hosszás szenvedés után febr. 19-én, 76 éves korában, Sárádon. A megboldogult előbb népiskolai tanító volt, a tanfelügyelőségek szervezésekor pedig tollnok, majd s. tanfelügyelő lett. Bánatos özvegyén kívül egyházunk két ismert munkása, t. i. fiai: *Lajos*, debreczeni főgym. tanár és *István sárándi* ref. lelkész gyászolják. Legyen béke és áldás emlékezetén! — Igen

fájdalmas veszteség borítá ismét gyászba a debreczeni főiskola egyik h. tanárát *Kecskeméthy M. Lajost*, feleségének, a derék ifju nőnek, élete 26-ik, házasságának 8-ik évében, márcz. 3-án történt halála folytán. A veszteség annál súlyosabb, mert egy kedves kis leányka maradt ez által édes anyja nélkül, szomorú árvaságra. A Mindenható nyujtsa vigaszt és segítséget a gyászolóknak!

— **Az érmelléki ev. ref. egyházmegye** 1896. okt. 7-én tartott közgyűlésén egy dolgozatot, illetőleg indítványt fogadott el az *ev. ref. lelkészi nyugintézet sürgős felállításáról*, a melyet kinyomatni s a testvér egyházmegyéknek megküldetni rendelt. A dolgozatot, a mely a napokban hozzánk is beküldetett, a mint terünk engedni fogja, egész terjedelmében közöljük.

— **Előfizetési díjjal hátralékban levő olvasóinkat tisztelettel felkérjük, hogy a hátralékot szíveskedjenek mielőbb beküldeni a kiadóhivatalhoz.**

— **Egyházi nyomtatványok** — czélszerű és a nagytiszteletű lelkészi kar által elfogadott összeállításban — *olcsó áron, tetszés szerinti mennyiségben egyedül a Csokonai nyomda és kiadó-részvénytársaságnál kaphatók Debreczenben.* Megkeresésre mintákat és árjegyzéket bárhova küldenek. A megrendelések gyorsan és pontosan teljesíttetnek.

Szerkesztői üzenetek.

Azon számos, általunk nagyrabecsült egyházi és világi férfiaknak, a kik a lapunkat és minket ért méltatlan és illetlen támadás miatt érzett megbötránkozásuknak hozzánk intézett leveleikben is kifejezést adtak, őszinte köszönetünket nyilvánítjuk s abból a tudatból, hogy lapunk irányát helyeslésükkel kísérik, e-őt meritünk a további küzdelemre. — **T. J. Sz.-m.** A kiigazítás, melyet nem a mi hibánk tett szükségessé, megtörtént. Nagybecsű jóindulata igen lekötözö reám nézve. A Tompa-reliquiákról legközelebb tájékozással szolgálók. — **T. K.** A kéziratra még nem kerülhetett sor, mert most nagyon el vagyunk halmozva közlendőkkel, ugy, hogy az egyháztörténeti adatokat is mellőznünk kellett pár számban. — **H. K. K.** Beccses véleménye örömet okoz nekem; méltóztassék elfogadni a lapot, eddig is még írhatnék. — **Az expeditióban** történt változás rettenetes zavart okozott, legalább egyelőre. Lapunk számos példánya Magyarországnak ismeretlen községeibe s nem létező, sőt nem is létezett úri emberek számára küldetett el. Igy nem csoda, ha sokan nem kapták meg, a kik várták. Aztán némelyeknek, (a szerencsésebbeknek) csak az eleje, másoknak a hátulja jutott. Ne méltóztassanak azt gondolni, hogy ez valami elmésen kigondolt végrehajtási eljárás késedelmes előfizetőinkkel szemben. Ilyet még csak ezután akarnánk kitalálni, ha ugyan a siker reményével egyáltalán lehetséges volna. Hanem ha valakin sárelem esik, méltóztassék a szerkesztőhöz fordulni, a ki mindenkor igyekezni fog a hiányokat pótoltatni. — **E. L.** Épen most kaptam meg, nagy örömmel és köszönettel.

TARTALOM-JEGYZÉK: Válasz „Referens“ úrnak, e beccses lapok f. évi 8. sz.-ban hozzám intézett „nyílt levelére“. Görömbei Péter, felső-szabolcsi esperes. — Nt. Gergely Károly úr indítványához. Ujfalussy Béla. — Melanchthon emlékezete. Rác Lajos. — Tanügy: Szervezetünkhöz. Sinka Lajos. — Közéletünk: Názarusck kilépése. Szilágyi Márton. — Óvakodjunk a maszagtól. Tóth József. — Különlélek. — Szerkesztői üzenetek.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:
Dr. BACZONI LAJOS.